

Провідні ідеї представників українського дисидентства

*Дай Боже нам любити Україну понад усе сьогодні -маючи,
щоб не довелося гірко любити її, втративши.*

В.Чорновіл

На початку 60-х років XX століття радянська система зіштовхнулася із явищем, яке становило серйозну загрозу для існуючого політичного ладу. У часи, коли «хрущовська відлига» вичерпала усі свої позитивні ресурси на основі невдоволення народу виник потужний рух на території УРСР, який отримав назву «дисидентство».

Актуальність дослідження: Сучасний державотворчий процес в Україні має тривалу історію. Одним із етапів українського державотворення є період дисидентства, який здійснював значний вплив на усе суспільство.

Об'єкт дослідження: українське дисидентство як феномен державотворчого процесу XX століття.

Предмет дослідження: провідні ідеї представників українського дисидентства.

Мета дослідження: проаналізувати основні напрямки українського дисидентства, виділити основоположні ідеї представників кожної течії дисидентства. Виходячи із мети дослідження ми виділяємо наступні **завдання дослідження:**

- дослідити етимологію поняття «дисидентство»;
- проаналізувати основні течії дисидентського руху в УРСР;
- розглянути основні ідеї українських дисидентів.

Дану тему досліджувало багато науковців, серед яких виділимо Олександра Мотиля, Всеволода Ісасва та Богдана Кравченко.

Термін дисидентство прийшов у загальноприйнятий вжиток на територію України із Заходу, де цим поняттям позначають інакодумців, які в тій чи іншій формі відкрито висловлювали свої погляди, що не збігалися з офіційною політикою[2].

Помітний вплив на формування інакодумства справляли зовнішні фактори. Передусім це стосується антикомуністичних виступів у країнах «соціалістичного табору», зокрема 1956р. в Угорщині, потім Польщі, Східній Німеччині, розгортання світового правозахисного руху, стимульованого прийнятою 1948 та розповсюдженою в Україні з 1963 року «Загальною декларацією прав людини».

Загалом в українському дисидентському русі, на думку його дослідника Ю.Зайцева, можна виділити чотири основні напрями: самостійницький, національно-культурницький, правозахисний, релігійний. Пріоритетним завданням дисидентів будь-якої течії була боротьба за національні інтереси українського народу, тобто органічне включення у сферу своєї діяльності національного фактору[3].

Коло проблем, які непокоїли дисидентів було широким, однак основну увагу представники руху звертали на захист прав нації та прав людини, які є тісно пов'язаними. В соціально-політичному ж аспекті нова генерація національно-патріотичних сил продовжувала підтримувати і розвивати демократичні і правові традиції українського суспільства. Інколи, можна зустріти, що термін «дисидент» вживають у контексті захисту прав та інакодумства[1].

Найрадикальнішим, а тому й найбільш переслідуваним був самостійницький напрям. Її прихильники відстоювали ідею державної незалежності України, яку планували здобути мирними засобами, хоча й не відкидали можливості збройного виступу. Наприкінці 1950-х років у західноукраїнських областях виникло кілька нелегальних організацій: Об'єднана партія визволення України, Українська робітничо-селянська спілка, Український національний комітет та ін. Серед них виділялася Українська робітничо-селянська спілка (УРСС), яка була створена у 1958 р. на Львівщині групою юристів.

Проголосивши себе спадкоємницею ідеї боротьби за самостійну Україну, УРСС виступала за реалізацію статей республіканської і союзної конституцій, які передбачали

вихід України зі складу СРСР. Однак у січні 1961 р. організацію було викрито, її членів — І.Кандибу, С.Віруна, В.Луцького, О.Лібовича, Й.Боровницького, І.Кіпиша — засуджено на різні терміни ув'язнення, а керівника, Левка Лук'яненка, — до розстрілу, пізніше заміненого на 15-річне ув'язнення.

Національно-культурна течія охоплювала здебільшого духовну сферу життєдіяльності. Яскравими представниками цього напрямку є літературні критики І.Дзюба та І.Світличний, літературознавець М.Коцюбинська, мовознавець З.Франко, визначний внесок зробили також і поети-шестидесятники та художники. Провідною ідеєю їх діяльності є не лише незалежність України, а й духовне та культурне відродження українського народу, яке передусім полягає у відновленні національної самобутності, історії, традицій, мови.

Шістдесятники - молоде творче покоління 1960-х років, яке сформувалося в період засудження сталінізму, "відлиги" радянського режиму та реабілітації (часткової) представників (деяких) "розстріляного відродження". Це особливе покоління письменників, провідним завданням яких було «розбурхати» українців до свідомого прийняття себе справжнім українцем, який цінує власну культуру, мову та традиції. Основу руху шістдесятників склали письменники Іван Драч, Микола Вінграновський, Василь Симоненко, Ліна Костенко, Є. Гуцало, художники Алла Горська, Віктор Зарецький, режисер Леся Танюк, кінорежисери Сергій Параджанов, Юрій Іллєнко, перекладачі Григорій Кочур, Микола Лукаш. Походили вони із різних куточків України, хоча діяли переважно у Києві та Львові. Вони активно виявляли себе не лише під час хрущовської відлиги, а й значно пізніше, хоч це й було набагато безпечнішим. Багато шістдесятників у 90-х роках стали депутатами Верховної Ради, однак велика кількість дисидентів не дожила до бажаної Незалежності України.

Євген Сверстюк писав у 1993 році:

«...Серед ознак шестидесятників я б поставив на перше місце юний ідеалізм, який просвітлює, підносить і єднає...

Другою ознакою я б назвав шукання правди і чесної позиції... Поетів тоді називали формалістами за шукання своєї індивідуальності. Насправді – за шукання істини- замість ідеї спущеної зверху для оспівування.

Як третю ознаку я б виділив неприйняття, опір, протистояння офіційній літературі та всьому апаратові будівничих казарм».

Особливою течією українського дисидентства є релігійне, представники якого відстоювали права віруючих. Центральною ідеєю представників цього напрямку була ідея захисту права віруючих, легалізацію Української греко-католицької та Української автокефальної православної церков, протестантських віросповідань та течій, повернення відібраних державою храмів та відбудову зруйнованих тощо. Найяскравішими представниками цієї течії були Г.Вінс, І.Гель, В.Романюк, Й.Тереля[4]. Православна церква в Україні мала офіційну назву Російська православна церква, але перебувала у вигіднішому становищі, оскільки її визнавав радянський уряд. Але співпраця з режимом не надавала церкві самостійності, що подекуди доходило до плазування перед владою. Як наслідок, у православній церкві, й особливо серед її ієрархії, поширилися корупція, лицемірство й тенденція задовольняти державні інтереси за рахунок релігійних потреб. Це призвело до того, що кілька членів нижчого духовенства, зокрема жорстоко переслідуваний В. Романюк, виступили з осудом як своїх зверхників, так і держави.

Чи не найбільш войовничими і динамічними віровченнями в Україні в 1960-70-х роках були баптистські та протестантські церкви – п'ятидесятники, адвентисти, Свідки Єгови. Вони відправляли свої релігійні потреби в автономних конгрегаціях, навчали дітей, як цього вимагає їхня віра, нерідко відмовлялися реєструватися в органах влади, що ускладнювало властям контроль над ними. Їхні погляди, організація, що спирається на простих віруючих, відданість вірі приваблювали до них численних новонавернених, особливо на Східній Україні. В ці роки вони становили непропорційно велику частку «в'язнів совісті» в СРСР. До свого виїзду в США першим проповідником баптистів був Георгій Вінс[5].

На захист невід'ємних прав людини, за дотримання конституції і законів, примат особи перед державою виступали представники правозахисного напрямку. Серед них виділялися генерал П.Григоренко, інженер М.Маринович, математик Л.Плющ, психіатр С.Глузман та ін. Зокрема, генерал П.Григоренко рішуче й послідовно обстоював права кримськотатарського народу, репресованого комуністичним режимом.

Отже, дисидентський рух мав специфічну соціальну базу (близько 80% дисидентів становила інтелігенція); був довготривалим у часі (понад 20 років); виношував у собі зародок альтернативного суспільства; концентрував опозиційні інтелектуальні сили, створював осередки майбутніх масових рухів; використовував ідейні засади майже всього сучасного політичного спектра.

Дисиденти зайняли помітне місце у світогляді населення. Завдяки їх самовідданій боротьбі у громадській свідомості поступово стверджувалася думка, що український народ є не просто придатком до «великого брата», а що можливе створення незалежної держави. З середовища дисидентів вийшло багато видатних політиків часу перебудови, серед яких учасник Народного Руху України В'ячеслав Чорновіл.

Список використаної літератури

1. Борисенко В.Й. Курс української історії: З найдавніших часів до XX століття: Навч. посібник. - К.: Либідь, 1996. - 616с.
2. Довідник з історії України / За ред. І.Підкови і Р.Штуса. - К.: Генеза, 2002. - С. 211-212.
3. Кріль Н. Сузір'я яскравих зірок на тлі тотальної негоди // Дивослово. - 2005. - №5. - С.2-8.
4. Наєнко М. Історія українського літературознавства. - К.: Академія, 2001. - С.281-287.
5. Сверстюк Є. Блудні сини України. - К., 1993. - С. 23-33.
6. Гончарук - Чолач Т., Джугла Н. Особливості української ментальності як основа національної самоідентифікації. / Т. Гончарук - Чолач, Н. Джугла / [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv
7. Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. - Економічна думка, 2010. - 126 с.
8. Гончарук, Т. В. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства / Т. В. Гончарук // Наукові записки. Сер. Філософія. - Острого : Національний університет «Острозька академія», 2011. - Вип. 9.
9. Гончарук, Т. Персоналістська філософія та її різновиди / Т. Гончарук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Філософія. - 2005. - № 13. - С. 26-30.